

תחולת השיפוט הצבאי

א. מבוא

החוק הפלילי הכללי המחייב במדינה, חל בדרך כלל, על כל האנשים הנמצאים בשטח של המדינה ובמימי החופין שלה. במקרים מיוחדים יש לבי"ד ישראלי הסמכות לשפוט אף על עבירות שנעברו מחוץ לשטח המדינה וכן ישנם מקרים שאנשים בעלי מעמד מיוחד (כגון בעלי חסינות דיפלומטית) יכולים לטעון שאין לבי"ד ישראלי הסמכות לשפוטם. לכן, בדרך כלל, אינם מתעוררים בבתי המשפט הפליליים הכלליים ויכוחים על סמכות.

לא כן הוא המצב בבתי-דין פליליים ספציאליים, בדרך כלל, ובבתי-הדין הצבאיים בפרט; כל מהותו של השיפוט הצבאי הספציאלי היא — הגבלתו למספר מסוים של אנשים, בעלי תכונות מיוחדות, ולתקופות בהן ישנם לאותם האנשים אותן התכונות. לכן מתעוררת בבתי הדין האלו, לפעמים קרובות למדי, השאלה האם הנאשם הקונקרטי המובא בפניהם נתון לשיפוטם, או במילים אחרות — האם אותו החוק הפלילי הספציאלי חל עליו.

טענת חוסר סמכות היא גם אחת מהטענות האהורות על הסניגורים, בפרט במקרים בהם הסיכויים הם קלושים שהנאשם יצא זכאי, בעבירה בה הואשם, אם ביה"ד יכנס לדון בעצם האשמה. לכן מנסים עורכי-דין מנוסים, המופיעים בפני בתי-הדין הצבאיים, לטעון קודם-כל את חוסר הסמכות של ביה"ד הצבאיים לשפוט את שולחיהם, כי בחוסר סמכות יבוטל כתב האישום, בלי בירור האשמה למהותה.

אם כי בחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו — (להלן: "החוק" או "החוק החדש") מוקדש לתחולת החוק פרק אחד בלבד, (פרק שני של חלק א), הכולל בסה"כ 13 סעיפים (מסעיף 4 עד סעיף 16), הרי לדיון בסעיפים אלה בועדה המיוחדת לחוק בכנסת, הוקדש באופן יחסי זמן רב, וסעיפים אלו נוסחו מתוך קפדנות יתרה.

קפדנות זו בניסוחה, אשר כתוצאה ממנה ישנה

חשיבות רבה לכל מלה בפרק זה של החוק, וכן העובדה שבפרק זה רבים הם האיזכורים של סעיפים אחרים של החוק ואף של חוקים אחרים, גרמו לכך שאדם הבלתי מצוי אצל בעיות אלו או הבלתי מנוסה בהן, מתקשה, מתוך קריאה בלבד, לתפוס את היקף תחולת החוק על כל סייגיה והגבלותיה. לכן החלטתי להקדיש לנושא זה את מאמרי, מתוך תקווה שע"י כך אעזור להבנת אחת מהסוגיות החשובות ביותר שבחוק.

ב. התחולה הפרופונלית של החוק

מנקודת השקפה פרסונלית אפשר לחלק את האנשים שהחוק חל עליהם, לשני סוגים ראשיים:

(1) חיילים,

(2) מי שאינם חיילים, והחוק חל עליהם. אם כי בפרק זה מבדיל החוק בין שני הסוגים האלה, הרי בהמשכו מדבר הוא על חיילים בלבד, גם כשמתכוון למי שאינם חיילים, וזה לאור הוראת סעיף 16 הקובע: —

"מי שאינו חייל כהגדרתו בסעיף 1 וחוק זה חל עליו — יהיה דינו בענין חוק זה, כדין חייל; וכל מקום שמדובר בחוק זה על חייל, גם אדם כאמור במשמע; והוא, כשאין הוראה אחרת".

(1) חיילים

הגדרת "חייל" בחוק מופיעה בסעיף 1, ומשלימו, במידת מה, סעיף 4. לאור הגדרה זו שבעה הם סוגי האנשים, הכלולים במושג "חייל", ואלה הם:

(א) אדם הנמנה עם הכוחות הסדירים של הצבא עפ"י חוק שירות בטחון, תש"ט — 1949. אדם המשרת שירות סדיר של חובה בצה"ל — הוא הסוג הראשון (ואפשר להגיד, המובן מעצמו ביותר) של אנשים הכלולים במושג "חייל". לסוג זה משתייכים הן האנשים המשרתים שירות-חובה לפי סעיף 6 של חוק שירות בטחון (השירות "הרגיל" של 12—24—30 חודש) והן המשרתים שירות סדיר מיוחד לפי סעיף 8 של אותו חוק.

(ב) אדם הנמנה עם הכוחות הסדירים של הצבא בדרך של התחייבות לשירות קבע.

ע"י הכנסת משרתי צבא-קבע לחוד הגדרת "חייל" בסעיף 1 של החוק, קבע החוק בצורה חריגה-משמעית שלגבי תחולת השיפוט הצבאי דינו של משרת בצבא קבע הוא כדינו של משרת שירות חובה לכל דבר (1).

(ג) אדם הנמנה עם הכוחות הסדירים של הצבא עפ"י התנדבות בדרך אחרת (ז"א שלא בדרך של התחייבות לשירות קבע).

מעמד חוקי מלא להתנדבות כזאת ניתן רק בהגדרה הנ"ל של החוק. הכוונה היא, בין השאר, לאנשים אשר בשעת חירום, מבלי לזוטר על אזרחותם ומבלי להיחפז לתושבים קבועים של ישראל, ואף מבלי להכנס לצבא-קבע, יבואו מארצות הגולה השונות בכדי להכנס לשורות צה"ל.

(ד) מי שדימוהו בתוס לב שנתקבל כדין לכוחות הסדירים.

סעיף 4 של החוק אומר: —

"מי שנתקבל כדין או דימו בתוס לב שנתקבל כדין לכוחות הסדירים של הצבא... יחול עליו חוק זה".

הדוגמא הבאה תבהיר מה כוונת המלים: "דימו בתוס לב שנתקבל כדין": בחור בן 17, מתחשק לו לשרת בצבא. הוא מתייצב בלשכת הגיוס, מספר שהוא עולה חדש, שתעודת לידה אין לו, ושלא לו כבר 18. מחיילים אותו ומציבים אותו ביחידה צבאית. לאחר 6 חדשי שירות גמאס עליו "המשחק" בצבא, הוא מופיע בפני מפקדו ואומר: "אני רימיתי אתכם, אני בסה"כ בן 17, הנה תעודת הלידה שלי, אינני חייל ואני הולך לי הביתה". נכון הוא שבחור כזה יכול לדרוש את שחרורו מהצבא, נכון הוא שאם שלטונות הצבא יסרבו לשחררו יוכל לפנות לבי"ד גבוה לצדק ולבקש ש"יבוא הרמטכ"ל ויתן טעם מדוע לא ישחררוהו מהצבא", אולם כל זמן שלא שחררוהו מהצבא כנ"ל, אין הוא יכול לעשות דין לעצמו והחוק הצבאי יחול עליו, מאחר ו"דימו בתוס לב שנתקבל כדין".

"תוס לב" קיים אם בזמן הגיוס או החיול הממונים על כך היו באמת סבורים שחובת הגיוס חלה על אותו אדם.

(ה) אדם הנמנה עם כוחות המלואים של הצבא.

(1) דרך אגב, תוך קביעתם של משרתי צבא קבע כחיילים, הביע המחוקק גם את הערכתו לשירות קבע באמרו: "עפ"י התנדבות, בין בדרך של התחייבות לשירות קבע... הוזה אומר, משרת צבא קבע עושה מעשה התנדבות".

עפ"י חוק שירות בטחון, תש"ט — 1949, כשהוא בשירות.

בהתאם לסעיף 7(א) של חוק שירות בטחון הרי כל יוצא צבא שנמצא כשר לשירות, והוא אינו בשירות סדיר, יהיה נמנה עם כוחות המלואים של צבא הגנה לישראל, אולם, בכדי להחשב ל"חייל", חייב הוא להיות ב"שירות". איש מלואים נמצא בשירות כשהוא משרת "שירות מלואים חדשי" או "שירות מלואים שנתי" לפי סעיף 7 של חוק שירות בטחון, או "שירות מלואים מיוחד" לפי סעיף 8 של אותו חוק.

(1) אדם הנמנה עם כוחות המלואים של הצבא, עפ"י התנדבות, כשהוא בשירות.

חוק שירות בטחון איננו מכיר בשירות מלואים עפ"י התנדבות, אולם דבר כזה קיים בצה"ל. גם מתנדבים מעין אלו יחשבו ל"חיילים" רק כשהם נמצאים בשירות אליו התנדבו.

(2) מי שדימוהו בתוס לב שנתקבל כדין לשירות בכוחות המלואים של הצבא.

סעיף 4 של החוק מדבר לא רק על מי שדימו בתוס לב שנתקבל כדין לכוחות הסדירים של הצבא, אלא גם מי שדימוהו כנ"ל שנתקבל לשירות בכוחות המלואים של הצבא. המקרים בהם עלול אדם להיקרא לשירות המלואים בטעות, אולם בתוס לב, הם עוד יותר רבים מאשר המקרים בהם עלולים לגייס אדם כנ"ל לשירות סדיר. ברור שגם איש מלואים כזה יכול לדרוש את שחרורו מאותו שירות מלואים, אולם כל זמן שלא שוחרר, יחול עליו החוק.

(2) מי שאינם חיילים והחוק חל עליהם

שבעה הם סוגי האנשים שאינם חיילים ואשר החוק חל עליהם ואלה הם:

(א) העובד בשירות הצבא.

העובדים בשירות הצבא הם הסוג הנפוץ ביותר והגדול ביותר של אזרחים הכפופים לשיפוט צבאי. הכוונה היא כמובן לציבור הנרחב של העובדים האזרחיים בצבא, המתקבלים לעבודה למוסדות ול-יחידות הצבאיות השונות, בהתאם להסכם עבודה, הקיים בין משרד הבטחון והצבא מצד אחד וארגוני העובדים בצבא מצד שני.

(ב) העובד במפעל המשרת את הצבא, ששר הבטחון קבע אותו בצו כשירות צבאי.

הכוונה היא לעובדי תע"ש ומפעלים דומים; מפעלי תע"ש אינם כפופים לצבא, אלא למשרד הבטחון ולכן, לולא הוראת החוק, אי-אפשר היה לראות בהם "עובדים בשירות הצבא".

(ג) העובד בשליחות הצבא.

ההבדל בין "העובד בשליחות הצבא" ובין "העור-
בד בשירות הצבא", עליו דיברנו קודם, הוא בכך
שה"שליחות" מצביעה על יחס חולף, חד-פעמי, באותו
זמן ש"שירות" מראה על יחס קבוע ובר-קיימא.

(ד) מי שנמסר לו נשק מטעם הצבא.

הכוונה כאן למתיישבים בישובי ספר, אשר לפע-
מים קרובות מקבלים נשק מטעם הצבא לשם הגנה
על חייהם או על משקיהם, אף כי הם מעל לגיל
השירות הצבאי או פטורים משירות בצבא מטעמים
אחרים (בריאות, אשה נשואה וכו').

(ה) הנמצא כדין במשמורת הצבא.

המלה "משמורת", שמובנה custody באנגלית,
מצביעה על כך שהכוונה היא לאנשים אשר נעצרו
כדין ע"י שלטונות הצבא. למשל, כלוא בבית סוהר
צבאי לשם ריצוי עונש מאסר, ייחשב כנמצא ב-
"משמורת" והשיפוט הצבאי יחול עליו, אף אם
בינתיים פוטר מהצבא (בגלל גיל או מצב הבריאות).
כן אפשר יהיה לראות צד אורת, אשר נענש על בזיון
בי"ד צבאי לעונש מחבוש לפי סעיף 331 של החוק,
תוך זמן ריצוי המחבוש, כנתון למשמורת הצבא.

(ו) שבוי מלחמה.

בהתאם להוראות סעיף 10 של החוק יחול החוק
על שבויי מלחמה, בהתחשב בהגבלות שנקבעו בתק-
נות אשר הותקנו לשם התאמת הוראות החוק עם
האמנות הבינלאומיות שישראל התקשרה בהן. על
תוכנן של תקנות אלו ידובר עוד להלן.

(ז) איש מלואים.

החוק קובע שעל מספר עבירות המנויות בסעיף
11 אפשר להביא לדין גם "איש-מלואים" (הינו —
"חייל-מלואים שאינו בשירות פעיל"). כן אפשר
להביא בפני בי"ד צבאי איש מלואים, אשר לא מילא
אחרי החובות אשר הוטלו על אנשי מלואים שאינם
בשירות ע"י תקנות שהותקנו ע"י שר הבטחון לפי
סמכותו לפי סעיף 7(ט) של חוק שירות בטחון. על
תוכנן של תקנות אלו ידובר להלן.

ג. תחולת החוק בזמן

תחולתו של כל חוק פלילי מוגבלת בהוראות
בדבר התיישנות, הקובעות שלאחר עבור זמן מסוים
אין להביא נאשם לדין. כך, למשל, קובעים סעיפים
481 עד 483 של הפרוצדורה הפלילית העותומנית
מ-26 ביוני 1879, אשר יש להם עדיין תוקף מחייב
במדינה, כי פשעים (עבירות שענשן 3 שנות מאסר
ומעלה) מתישנים כעבור 10 שנים, ועונות (עבירות
שענשן משבוע עד 3 שנות מאסר) — כעבור 3 שנים.

וחטאים (עבירות שענשן עד שבועה ימי מאסר) —
כעבור שנתיים. כן קובע סעיף 41(א) של החוק כי
עבירת בגידה תתיישן כעבור 15 שנה ועבירת עריקה
— כעבור 10 שנים, וכל עבירה צבאית אחרת —
כעבור 3 שנים.

אולם נוסף להוראות לגבי התיישנות קיימות בחוק
הוראות לגבי תקופת זמן בה אפשר לתבוע את הנתון
לשפיטה צבאית לדין גם לאחר שהפסיק להיות חייל
או להיות נתון לאותה שפיטה מסיבה אחרת. סעיף
6 של החוק קובע כי אדם שעבר עבירה בהיותו חייל
ולאחר ביצועה חדל מהיות חייל, יחול עליו החוק אם
הוגש כתב אישום לבי"ד צבאי תוך 180 יום מיום שבו
חדל להיות חייל כאמור. הוזה אומר: אם חייל עבר
עבירה ב-1.2.56 ושוחרר מהצבא ב-1.3.56, הרי אפשר
להביאו בפני בי"ד צבאי אם כתב האישום נגדו הוגש
עד 31.8.56 (ז"א פחות מ-180 יום מיום 1.3.56).
הוראה זו באה בנוסף להוראת סעיף 41(א) הנ"ל
בדבר ההתיישנות, ו"א שבכדי להביא חייל ששוחרר
מהצבא לדין יש צורך שיתקיימו שני תנאים:
(1) מיום ביצוע העבירה ועד להגשת כתב האישום
לא עברו יותר מ-3 שנים ו-(2) מיום שחרורו מהצבא
ועד להגשת כתב האישום לא עברו יותר מאשר
180 יום.

אולם אם החייל עבר עבירה של בגידה, עריקה,
שחרור-במרמה מהצבא או פיטור משירות בטחון
במרמה — הרי אין ההגבלה של 180 יום חלה לגבי
דידו ואפשר להביאו לדין כל עוד לא חלפו תקופות
ההתיישנות הקבועות בסעיף 41(א) של החוק. סעיף
6(א) של החוק מדבר על אדם שחדל להיות חייל
"לחלוטין או לשעה". כוונת ביטוי זה היא שכל פעם
כשאדם משתחרר משירותו בצבא מתחיל מרוץ של
180 יום לגבי אותו שירות בו נעברה העבירה.
הדוגמא הבאה תבהיר את המצב: חייל גמר את
שירותו הסדיר ב-1.3.56 — הוזה אומר שאפשר
להביאו לדין על עבירה שעבר באותו שירות סדיר
עד 31.8.56, כאמור. אם בינתיים נקרא לשירות
מלואים, נניח ב-1.5.56 עד 31.5.56 אין בכך כדי
להפסיק את מרוץ 180 יום לגבי עבירה שעבר תוך
שירותו הסדיר, אשר יגמרו כאמור ב-31.8.56. אולם
אם אותו החייל עבר עבירה שניה תוך שירותו
במלואים, הרי לגבי אותה העבירה 180 יום ייחשבו
מיום גמר אותו שירות מלואים ז"א מיום 31.5.56
ויגמרו ביום 30.11.56. הוראות סעיף 6 של החוק
חלות לא רק לגבי חיילים, אלא לגבי כל יתר האנשים
הנתונים לשפיטה צבאית שמניגום לעיל, פרט לאנשי

מלואים. לגבי אנשי מלואים קובע סעיף 11(ב) של החוק תקופה של שנה מיום שבו נעברה העבירה לשם הגשת כתב האישום לבי"ד צבאי. אם העבירה היא על סעיף 99 (פיטור משירות בטחון במרמה) אין הגבלה גם לגבי איש-מלואים בהגשת כתב אישום, אלא בתקופת התיישנות של 3 שנים מיום העבירה לפי סעיף 41(א) הנ"ל.

לגבי כל הנתונים לשיפוט צבאית מוארכת ה- תקופה של 180 יום ושל שנה, אם הגאשם נמצא בחו"ל במשך אותה תקופה.

ד. תחולת החוק במקום

כפי שאמרנו בראשית דברינו הרי, בדרך כלל, חל החוק הפלילי הכללי רק על עבירות אשר נעברו בשטח של המדינה או במימי חופין של ישראל, עם יוצאים מן הכלל מעטים.

לא כן הוא המצב לגבי בי"ד צבאי: סמכותו היא לדון חייל וכן כל אדם אחר הנתון לסמכותו על עבירה "בין שעבר אותה במדינה ובין מחוצה לה". נוכל, איפוא, להוסיף על מימרתו של נפוליון, אשר אמר שכל חייל נושא בתרמילו את שרביט המרשל, ולומר שגם חוק השיפוט הצבאי נמצא באותו התר- מיל. סמכותו של בי"ד צבאי לשפוט הן בעבירות הצבאיות והן בעבירות שאינן צבאיות שנעברו מחוץ לשטח המדינה, נקבעה בצורה ברורה וחד-משמעוית בחוק.

ה. היקף תחולת השיפוט הצבאי על חיילים ברור מאליו כי השיפוט הצבאי חל בהיקפו המלא על חיילים. יש רק לציין שלגבי היקף התחולה המהותית אין כל הבדל לגבי סוגי החיילים שמנינו לעיל וכולם כפופים לשיפוט הצבאי באותה מידה עצמה.

(1) עבירה צבאית ועבירה שאיננה עבירה צבאית.

בטרם נדון בהיקף תחולת השיפוט הצבאי על חיילים, עלינו להבהיר לעצמנו את שני המושגים החשובים בנושא זה והם: "עבירה צבאית" ו"עבירה שאיננה עבירה צבאית".

מה זו "עבירה צבאית"?

תשובה לכך אנו מוצאים בסעיף 1 של החוק האומר:

"עבירה צבאית" — עבירה לפי חלק ב".

משמעותה של הגדרה זו היא שהמושג "עבירה צבאית" בחוק הוא, מה שקוראים משפטים "מושג טכני", הווה אומר: אין כל אפשרות לקבוע לפי

מהותה של העבירה, הגזק שהיא גורמת לסדר הטוב בצבא, פגיעתה במשמעת הצבאית, או קני-מידה דומים לכך האם העבירה היא ב"מהותה" "עבירה צבאית" או לא. קנה המידה היחיד הוא האם העבירה מופיעה בחלק ב' של החוק או לא. המחוקק שלנו לא הכניס בחלק ב' של החוק את כל העבירות שחיל יכול לעבור, או שעבירתן ע"י חייל מהווה פגיעה באינטרס צבאי כל שהוא. אלא רק את אותם המעשים שמהווים עבירה רק לגבי חייל (ולא לגבי אזרח), כגון עריקה, אי מילוי פקודה וכו', וכן את אותן העבירות מהחוק הפלילי הכללי, שלגבי דיון היה סבור, שאם נעברו ע"י חייל, אין העונש הקבוע בחוק הפלילי הכללי מספיק.

כל עבירה אחרת היא "עבירה שאיננה עבירה צבאית".

(2) תחולת השיפוט הצבאי על חיילים לגבי עבירות צבאיות

סעיף 13 של החוק קובע כי: —

"בי"ד צבאי מוסמך לדון חייל שעשה מעשה המהווה עבירה צבאית, בין שעבר אותה במדינה ובין מחוצה לה".

סעיף זה קובע שלבי"ד צבאי סמכות מלאה לדון כל חייל על כל עבירה צבאית והסמכות הזאת היא סמכות בלעדית (אכסקלוזיבית), הווה אומר, שחייל לא יכול להיות מובא על עבירה צבאית אלא בפני בי"ד צבאי בלבד.

הסיפא של סעיף 13(א) של החוק, האומרת כי: —

"אין הוראה זו גורעת מסמכותו של בימ"ש אחר במדינה לשפוט את החייל על אותו מעשה אם הוא מהווה עבירה לפי דין אחר".

אינה עומדת בסתירה עם מה שאמרנו לעיל, כי כונת דברים אלו היא שאם המעשה המיוחס לחייל מהווה הן "עבירה צבאית" והן "עבירה שאיננה עבירה צבאית" (לדוגמא חייל שהכה מפקד, יכול להיות מובא לדין גם לפי סעיף של פקודת החוק הפלילי, המדבר על "כל התוקף אחר שלא כחוק"), הרי על העבירה ש"איננה עבירה צבאית" אפשר להביא אותו חייל גם בפני בימ"ש אזרחי.

(3) תחולת השיפוט הצבאי על חיילים לגבי עבירות שאינן

עבירות צבאיות

סעיף 14 של החוק מקנה לבי"ד צבאי סמכות לשיפוט חייל גם על עבירה שאיננה עבירה צבאית, אולם סמכות זו איננה סמכות בלעדית (כפי שהיא לגבי עבירות צבאיות), אלא היא סמכות מקבילה, ז"א שעל עבירה שאיננה עבירה צבאית אפשר להביא את החייל לדין הן בפני בי"ד צבאי והן בפני

(*) כמי שעשה את זאת המחוקק האמריקני ב- Uniform Code of Military Justice, 1951.

בימ"ש אזרחי. מצב דברים דומה היה קיים גם לפי חוקת השיפוט. תש"ח, אולם תקנה 97 שבה איפשרה להביא חייל לדין על עבירה שאיננה עבירה צבאית רק אם אותה עבירה נעברה "במסגרת הצבא או עקב השתייכותו של הנאשם לצבא".

הגבלה זו ("במסגרת הצבא או עקב השתייכותו לצבא"), אם כי נראית לכאורה כברורה ומובנת מעצמה, גרמה תוך הפעלת תקנה זו של חוקת השיפוט תקלות לא מעטות. כך למשל התנהלו בבתי דין צבאיים וכוחים מיגיעים וממושכים האם חייל שערק מצה"ל וברח לארץ אויב ושם עבר עבירה בניגוד לפקודת הסודות הרשמיים (האזרחית), עשה את העבירה "עקב השתייכותו לצבא", והאם חייל אשר תוך שליחות רשמית מטעם צה"ל בחו"ל, ניסה להבריח מטבע זר, עשה את העבירה ב"מסגרת הצבא".

מנקודת השקפה זו חלה בחוק החדש הרחבה ניכרת של סמכויותיו של ביה"ד הצבאי, מאחר ולפי סעיף 14 אין כל הגבלה לגבי הבאת חיילים בפני בתי דין צבאיים על עבירות שאינן עבירות צבאיות.

אולם, הפורמולה הזאת לא נעלמה מהחוק החדש, כי בסיפא של סעיף 14 נאמר: —

"אולם אם היה היועץ המשפטי לממשלה סבור שהעבירה לא נעברה במסגרת הצבא או עקב השתייכותו של הנאשם לצבא, רשאי הוא... לצוות כי דינו יתברר בבימ"ש אזרחי".

אם כך — מהו השוני בין המצב בחוקת השיפוט. תש"ח ובין המצב בחוק החדש?

השוני הוא בזה, שהשאלה האם העבירה שאינה עבירה צבאית נעברה במסגרת הצבא או לא במסגרת הצבא, לא תשמש יותר נושא לשקלא וטריא משפטית, ולא תשפיע על סמכותו לא של ביה"ד הצבאי ולא של ביהמ"ש האזרחי בפניו יובא החייל הנאשם. באם החייל הנאשם בפני בית דין צבאי על עבירה ש"איננה עבירה צבאית" לא יהיה שבע רצון מכך שהוא הובא בפני ביה"ד צבאי דוקא, יוכל הוא (או סניגורו) לפנות ליועץ המשפטי לממשלה ולבקש כי ישתמש בסמכותו לפי הסיפא של סעיף 14. אולם זכות לדרוש את העברת דינו לא תהיה לו, והחלטתו

(*) "תקופת לחימה" — זהו מושג חדש שבו משתמש החוק במקום מושגים "זמן מלחמה" או "זמן חירום", אשר נמצאו כבלתי מתאימים, מטעמים שונים, לגבי המציאות הישראלית. "זמן לחימה" זהו מושג עובדתי ולא משפטי, ו"א" שכל מקרה ומקרה תצטרך התביעה לטעון ולהוכיח שמעשה מסוים נעבר תוך "זמן לחימה", וביה"ד יצטרך להחליט, לאור הוכחות שהובאו בפניו ע"י הצדדים, או לאור ידיעתו המשפטית, האם העבירה נעברה ב"תקופת הלחימה", או שלא בתקופת הלחימה.

של היועץ המשפטי תהיה החלטה אדמיניסטרטיבית, ולכן לא יהיה כל צורך לקיים לשם קבלתה כל בירור פורמלי מוקדם.

בהודמנות זו ברצוני להסב את תשומת לבו של הקורא לכך, שלפי החוק לא יוכלו שלטונות הצבא לדרוש את העברת דינו של חייל אשר הובא בפני בימ"ש אזרחי לבי"ד צבאי, לעומת זאת יוכלו ה" שלטונות האזרחיים (היועץ המשפטי לממשלה) לצוות על העברת דינו של חייל, הנאשם בעבירה שאיננה עבירה צבאית, מבי"ד צבאי לבימ"ש אזרחי.

ג. חיקף תחולת השיפוט הצבאי על מי

שאינם חיילים

רק לגבי סוג אחד מתוך שבעה סוגי אנשים שאינם חיילים ואשר השיפוט הצבאי חל עליהם (כפי שהסברנו את זה בפרק ב'), חל השיפוט הצבאי באותו חיקף מלא כפי שהוא חל לגבי חיילים, וזה לגבי הנמצא כדין במשמורת הצבא.

לעומת זאת, לגבי כל יתר ששת הסוגים של מי שאינם חיילים, קיימות הגבלות מפורשות בחוק, שונות לגבי כל סוג וסוג, ולכן גם נצטרך לדון בכל אחד מהסוגים בנפרד.

(1) הטובד בשירות הצבא

(א) לגבי עבירות צבאיות:

סעיף 13(ב) של החוק קובע על איזו עבירות צבאיות יכול להיות מובא בפני ביה"ד צבאי העובד בשירות הצבא. מהוראות סעיף זה נובע קודם כל שקיים סוג עבירות צבאיות אשר אין להביא עליהן את העובד בשירות הצבא לדין בשום מקרה "באשר אין הוא חייל כהגדרתו בסעיף 1" (כלשון החוק). הכוונה היא לעבירות אשר בכדי לעבור אותן צריך הנאשם להיות חייל כהגדרתו בחוק. לדוגמא, עבירה על סעיף 71 (חייל שחרג מסמכותו ע"י שפעל כקצין שיפוט), עובד אזרחי אינו יכול לפעול כקצין שיפוט כי הוא איננו קצין ולכן לא יכול לעבור עבירה זו, או עבירה עפ"י סעיף 98 (חייל שהשיג את שחרורו מהכוחות הסדירים של הצבא בטענות שוא); עובד בשירות הצבא אינו נמנה עם הכוחות הסדירים של הצבא ולכן איננו יכול להשיג את שחרורו מאותם הכוחות. ביחס ליתר העבירות הצבאיות, שאותן יכול לעבור גם עובד בשירות הצבא, מבדיל החוק בין תקופה שהיא "תקופת לחימה" ו"תקופה שאיננה תקופת לחימה".⁽²⁾

אם התקופה היא "תקופת לחימה", הרי אפשר להביא עובד בשירות הצבא בפני ביה"ד צבאי על כל עבירה צבאית (פרט לעבירות צבאיות שלפי טיבן

אין לשפטו עליהן, כמוסבר לעיל), כאילו היה חייל. אם התקופה אינה "תקופת לחימה" אזי אין ל" הביא עובד בשירות הצבא בפני בית-דין צבאי על מספר עבירות, שהחוק מונה אותן בסעיף 13(ב). נוסף לכך נותן סעיף קטן (5) של אותו סעיף לשר הבטחון את הסמכות לקבוע בתקנות עבירות צבאיות נוספות, שעליהן לא יתן את הדין עובד בשירות הצבא בתקופה שאיננה תקופת לחימה. יש להדגיש, שסמכותו זו של שר הבטחון היא רק לצמצם את תחולת השיפוט הצבאי על העובדים בשירות הצבא, ולא להרחיבה.

(ב) לגבי עבירות שאינן עבירות צבאיות:

סעיף 15 של החוק נותן סמכות לבי"ד צבאי לשפוט את העובדים בשירות הצבא על עבירות שאינן עבירות צבאיות, באם העבירה נעברה במסגרת הצבא או "עקב השתייכותו לצבא" של העובד. אנו רואים איפוא שבשטח זה הלך החוק החדש בדרכי חוקת השיפוט תש"ה, וקבע הוראה אידנטית לזו הכלולה בתקנה 97 של החוקה. אולם, נוסף לכך נאמר בסופו של סעיף 15 כי: —

"היועץ המשפטי לממשלה רשאי לצוות, כי דינו של האדם יתברר בבימ"ש אחר".

יש להניח שע"י צמצום כפול זה (הן ע"י הכנסת ההגבלה לסמכות ביה"ד והן ע"י נתינת סמכות ליועץ המשפטי לממשלה להעביר את התיק לבימ"ש אורחי) ישיג המחוקק את המטרה המבצבצת מתוך סעיף זה, והיא שרק מקרים אשר בהם אין כל צל של ספק כי העבירה, שאיננה עבירה צבאית, המיוחסת לעובד האורחי בצבא, נעברה במסגרת הצבא, יובאו בפני בי"ד צבאי.

(2) עובד במפעל המשרת את הצבא

בכדי שעובד במפעל המשרת את הצבא יהיה נתון לשיפוט צבאי, יש צורך שיקוימו התנאים הבאים: (1) שר הבטחון הוציא צו הקובע את השירות באותו מפעל כ"שירות צבאי".

(2) עברו חודשיים ימים מיום נתינת הצו.

(3) הצו הודע לאדם שלגביו הוא עומד לחול.

(4) ולגבי מי שהיה בשירות שעליו חל הצו בזמן נתינתו — שעברו חודשיים גם מיום ההודעה ועד יום תחולת תוקפו של הצו לגבי דידו.

כל הסייגים הנ"ל נובעים מתוך הוראות סעיפים 8(2) ו-9 של החוק, ובאם הם נתמלאו, הרי תחולת השיפוט הצבאי על העובד במפעל המשרת את הצבא תהיה כתחולתו על העובד בשירות הצבא. מהאמור לעיל נובע, שנוסף לסייגים הספציפיים שמנינו לעיל

לגבי העובדים במפעל המשרת את הצבא, יחולו לגבי דידם גם כל ההגבלות החלות על הבאת העובדים בשירות הצבא בפני בי"ד צבאי על עבירות צבאיות בתקופה שאיננה תקופת לחימה ועל הבאתם בפני בית-דין צבאי על עבירות שאינן עבירות צבאיות. הווה אומר: שלא יוכל להיות מקרה שעל עבירה מסוימת יוכל להיות מובא לדין עובד במפעל המשרת את הצבא, ולא יוכל להיות מובא עליה העובד ב"שירות הצבא.

(3) העובד בשליחות הצבא

אין כל הגבלות בחוק לגבי הבאתו של עובד בשליחות הצבא בפני בי"ד צבאי על עבירה צבאית, הווה אומר: שהוא יכול להיות מובא עליה כאילו היה חייל, והוראות סעיף 13(ב) של החוק, המגבילות את תחולתו לגבי העובדים בשירות הצבא או במפ"עלים המשרתים את הצבא, אינן חלות לגבי דידו.

לעומת זאת, לגבי עבירה שאיננה עבירה צבאית משהו סעיף 15 של החוק את מעמדו של העובד בשליחות הצבא לעובד בשירות הצבא ולעובד במפעל המשרת את הצבא, ז"א שאפשר יהיה להביאו לדין בפני בי"ד צבאי רק אם העבירה שאיננה עבירה צבאית נעברה "במסגרת הצבא או עקב השתייכותו לצבא".

(4) מי שנמסר לו נשק מטעם הצבא

בהתאם להוראות סעיף 7 של החוק הרי מי שנמסר לו נשק מטעם הצבא, כדי להחזיקו לפי תעודת הרשאה, בהתאם להוראות חוק כלי יריה, תש"ט — 1949, יכול להיות מובא בפני בי"ד צבאי על העבירה רות הבאות:

(1) באופן מחפיר מסר את נשקו לאויב או זנתו נזכר האויב (סעיף 45(3)).

(2) השמיד במזיד נשק (סעיף 76(א)).

(3) הוציא ביודעין ושלא כדין נשק מרשות הצבא (סעיף 78).

(4) השתמש בנשק שהוא רכוש הצבא שלא ל"מטרות הצבא (סעיף 79(ב)).

(5) לא נקט במועד הנכון בכל האמצעים הסבירים כדי לשמור מנוק, מקלוקל ומאבדן כל נשק שהוא רכוש צבאי (סעיף 80).

(6) ללא סמכות או ללא נקיטת אמצעי זהירות נאותים נשא נשק, טפל בו או הפעילו, או השתמש בו באופן אחר (סעיף 85).

(7) לא קיים הוראות מחייבות בצבא (סעיף 133). אולם גם לגבי עבירות אלו מוגבלת סמכותו של בי"ד צבאי לשפוט את מי שנמסר לו נשק כנ"ל, בכך

הן על עבירה צבאית והן על עבירה שאיננה עבירה צבאית.

(6) איש מלואים

איש מלואים (שהוא, כאמור, חייל מלואים שאינו בשירות פעיל) נתון לשפיטה צבאית בקנה מידה מצומצם ובהגבלות הקבועות בסעיף 11(א) של החוק. לפני שנעבור לדון בפרטי הסייגים והגבלות לגבי איש מלואים, יכולים אנחנו לקבוע באופן כללי:

(1) אין לבי"ד צבאי כל סמכות לדון איש מלואים על עבירה שאיננה עבירה צבאית.

(2) ביחס לעבירות צבאיות, הרי לבי"ד צבאי הסמכות לדון איש-מלואים רק על אחת-עשרה עבירות כאלו, המנויות בחוק. על 6 מהן — ללא כל הגבלה, ועל 5 הנותרות — בהגבלות הקבועות בחוק.

(3) תקנות שהותקנו ע"י שר הבטחון, בהתאם לסמכותו לפי חוק שירות בטחון, קובעות עבירות מיוחדות לגבי אנשי מלואים שהסמכות לשפוט עליהן נתונה בידי בי"ד צבאי.

(א) עבירות עליהן מובא איש מלואים לדון ללא הגבלה:

ואלו הן העבירות עליהן יכול להיות מובא איש מלואים לבי"ד ללא הגבלה:

- (1) גלוי סודות; (2) פטור משירות בטחון במרמה;
 - (3) הטלת מום; (4) התחלות; (5) השתמטות מפעולה מסוימת; (6) ענין בעסקה הנעשית ע"י הצבא.
- (ב) עבירות עליהן מובא איש-מלואים לדון בהגבלות הקבועות בחוק:

על העבירות הצבאיות הבאות יכול איש מלואים להיות מובא לדון רק עם ההגבלות כפי שצוינו על ידן:

(1) אלימות, איום ועלבונות כלפי מפקד, רק אם איש המלואים עשה את המעשה כלפי מפקדו באשר הוא מפקדו.

(2) התנגדות לפעולה חוקית, במקרה והיא מכוונת לגבי חייל הבא לשים את אותו איש מלואים במשמורת לפי החוק.

(3) התעללות, באם איש המלואים עשה את מעשה ההתעללות כלפי פקודו באשר הוא פקודו.

(4) שמוש בלתי חוקי בנשק, באם העבירה נעברה לגבי נשק שקבל איש המלואים מטעם הצבא.

(ג) עבירות מיוחדות לגבי אנשי מלואים:

כפי שאמרנו לעיל, התקין שר הבטחון, באישור ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, בתוקף סמכותו לפי סעיף 7(6) לחוק שירות בטחון תקנות הנקראות:

שהוא עשה את המעשה המהווה עבירה באותו נשק או לגביו, לדוגמא: אם המחזיק רובה מטעם הצבא, יש בידו גם אקדח פרטי והוא זנח נוכח אויב את האקדח הזה בלבד, אין אפשרות להביאו לדין לפי סעיף 45(3) של החוק.

כן אין כל סמכות לבי"ד צבאי לשפוט את מי שנמסר לו נשק מטעם הצבא על עבירה שאיננה עבירה צבאית. לכן, לדוגמא, אם שומר בישוב ספר הרג בנשק שקבל מהצבא את חברו ורוצים להביאו לדין על הריגה, או גרימת מוות מתוך חוסר זהירות (סעיפים 212 או 218 של פ.ח.פ., 1936), אפשר להגיש נגדו כתב אישום רק בבימ"ש אזרחי. בפני בי"ד צבאי אפשר יהיה לשפטו רק על כי לא נקט אמצעי זהירות נאותים בטפול בנשק, לפי סעיף 85 של החוק.

(5) שבוי מלחמה

שבוי מלחמה כמשמעותו בסעיף 4 לאמנת ג'נבה מ-12.8.1949 בדבר הטפול בשבויי מלחמה (להלן: "האמנה"), נתון לשפיטה צבאית כאילו היה חייל, פרט להגבלות הנובעות מהאמנה. מאחר והאמנה איננה חלק מחוקי המדינה, ואיננה מחייבת את כלל אזרחיה, אלא את ממשלתה בלבד, נקבע בסעיף 10 של החוק, שעל שר הבטחון, בתאום עם שר המשפטים, להוציא תקנות לשם התאמת החוק עם האמנה ונתינת תוקף בצורה כזאת להגבלות הכלולות באמנה. כאמור, שר הבטחון השתמש בסמכותו זו ופרסם תקנות "בענין התאמת החוק עם האמנה בדבר הטפול בשבויי מלחמה" (להלן: "התקנות") ואלה הן ההגבלות העיקריות שנקבעו בתקנות:

(1) שבוי שברח מהשבוי והצליח בבריחתו לא יועמד לדין באשמת בריחה ממשמורת (סעיף 121 לחוק), אם חזר ונשבה (תק' 2).

(2) על נסיון בריחה מהשבוי ועל עבירות הכרוכות בבריחה, שאין בהן פגיעה בחיי אדם ועל עזרה או סיוע לבריחה — יועמד שבוי רק לדין משמעתי (תק' 4.3).

(3) אסור להטיל על שבוי עונש מחבוש לתקופה העולה על 30 יום (תק' 10).

(4) אסור להטיל על שבוי עונש הורדה בדרגה (תק' 20).

מהאמור לעיל נובע, שפרט להגבלות הנ"ל, אין כל מניעה להעמיד שבוי מלחמה בפני בי"ד צבאי

⁴ לגבי עבירה לפי ס' 85 הרי ההגבלה ביחס לאיש מלואים דימה מאוד להגבלה ביחס למי שנמסר לו נשק מטעם הצבא לפי סעיף 7 של החוק.

«אי-קיום חובה מן החובות המנויות בתקנות אלו מהווה עבירה ודינה — מאסר 6 חודשים או קנס 50 ל"י, או שני העונשים כאחד».

הוראה עונשית זו ביהוד עם הוראת סעיף קטן (6) של סעיף 11(א) של החוק נותנת לבי"ד את הסמכות לשפוט איש מלואים על אי מילוי החובות הנ"ל.

ז. דברי סיכום

כפי שאמרתי בתחילת דברי, הרי בעיית תחולת השיפוט הצבאי על הסוגים השונים של אנשים הכפופים לו, היא בעיה חשובה ובדרך כלל בי"ד צבאי נזקק לפתור אותה לפני שמתחיל לדון בעצם הענין.

ניסיתי במאמרי זה להבהיר נושא זה בצורה מלאה ושיטתית ועם זאת ללא שמוש בטרמינולוגיה ומושגים מקצועיים, עד כמה שהדבר היה אפשרי.

אם הצלחתי במשימתי זו, הרי הקלתי אולי על המפקד להבין את חוות דעתו של הפרקליט על אי אפשרות להביא חייל לדין מטעמים «פורמליים» ועל השופט הבלתי מקצועי — להבין את מהות הדיון ה«טרומי» («הפרקלימינרי») בו הוא חייב, בהיותו שופט, להשתתף ולהביע דעה.

«תקנות בדבר חובות אנשי מלואים שאינם בשירות» ואלו הן החובות העיקריות, אשר נקבעו בתקנות:

- (1) חובה להודיע למפקד על שינוי בפרטים האישיים, כגון שינוי שם, כתובת, מקצוע, השכלה וכו';
- (2) חובת התייצבות לפני נציגות המדינה בחו"ל;
- (3) חובת הודעה על סיבה המונעת התייצבות וחובה לעבור בדיקה רפואית בקשר לכך;
- (4) חובה לחדש קשר עם היחידה;
- (5) חובה למסור כל פקודה (כגון צו התייצבות וכו') לאיש מלואים אחר;
- (6) חובה למסור ידיעות על כל ענין המתיהס לתפקידו בצבא;
- (7) חובה להימנע מפניה בעניינים הנוגעים לצבא, אלא בצנורות שנקבעו;
- (8) חובה לציית לכל פקודה בדבר צורת יציאתו לשירות ושבו ממנו (לבוש, דרך, אמצעי תחבורה וכו');
- (9) חובה לגלות את דרגתו או תפקידו שעה שהוא מחוץ לשירות (במקרים מסוימים);
- (10) חובה של לבישת תלבושת צבאית שעה שהוא מחוץ לשירות (במקרים מסוימים);
- (11) חובה לשאת עמו תעודות מלואים ולהציגן לפי דרישת מי שמוסמך לכך;
- (12) חובת שמירה על רכוש הצבא שנמסר לו ע"י הצבא.

תקנה 13 קובעת:

על מי חל החוק	על כף הנפש	ממועד	עד מועד	במשך תקופה	על מי חל החוק	
חייל בשירות	חובה, קבע, מלואים פעיל, התנדבות	תחילת השירות (המועד שנקבע בצו ההתייצבות)	שחרור כדין	השירות		
אורח בצבא	עובד בשירות, עובד בשליחות,	תחילת השליחות העבודה	הפסקת עבודה, הפסקת שליחות	העבודה	העבודה	
	עובד במפעל	2 חודשים אחרי פרסום הצו	הפסקת עבודה, סג תוקפו של הצו	העבודה		
מי שקיבל גשק מהצבא		קבלת הגשק	החזרת הגשק	ההחזקה		
הנמצא כדין במשמורת הצבא		עצירה כדין	שחרור כדין	ההמצאות		
חייל-מלואים שאינו בשירות		ביצוע העבירה				
שבוי מלחמה			סיום השבי	השבי		

תרגולת קרב להסתערות

מאת: גנ"ם יורד ג'ימס ק. פראי

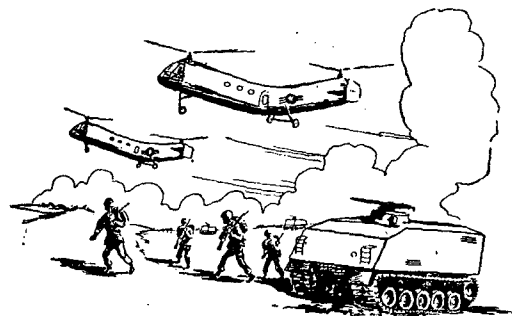

וזלתו, אבל ההלם הפתאומי של נפץ אטומי מידי האויב השתיק אף את מהירייהתגובה.

במוחות המפקדים חלפו בזו אחר זו המחשבות — מי שרד בחיים, מה לעשות עתה, איך לקיים שליטה. השליטה, המילה הזאת נתקעה בראש; שליטה — עצמית — שליטה בכיתה — שליטה ברגשות — ושליטה באנשים.

המיקרופונים של מכשירי האלחוט קורבו לפיות. משסקרו המפקדים את התמונה שבתחום מראה עיני גיהם, הזובר להם כי עיקר הנוק החמרי נגרם לא בסמוך להם כי אם הרחק יותר לעבר העורף; אך המפקדים חשו-נאמנה את הצורך בקיום שליטה אף באזור זה, אשר בו השפעת הנפץ התבטאה רק בהלם ובהפתעה-מהממת.

גם במרחק זה ממקום הנפץ נתעותו ונתעקמו חפצים ותנוחתם. כנפי כלי-הרכב העידו בעליל על פעולת ההדף. גם רגשות האנשים שובשו, אבל עדיין נתנו לתקנה. הגה כי כן ניתנה לחיילים הוראה להתפקד — איש אחרי איש, כיתה אחרי כיתה. והקולות של פרטים "כאן", "בסדר", "ע"י עצם גוף"

תרגולת קרב להסתערות — אי אפשר בדעדיה

היא חיונית לחיל-הרגלים שעה שהלו נאלץ להכנס לקרב באופן-פתאומי ועל-פני מקומות טרם הכירם — יהיה זה בקרב התקלות, או ברדתו ממסעידים משרינים, או בהגיתו מהליקופטרים. אכן, תרגולת קרב זו עשויה-לשמש בשביל כל סוגי יחידות-רגלים, בכל טפוסי לוחמה — בין בן ה"רגילה" ובין ב"אומית".

(משפטים מסכמים מאת גנ"ם יורד פראי.)

הנוף אפוף ערפל; במרחק מתמוגז הערפל עם עשן הפגזים המתפוצצים. הנוף כולו נע, או נראה כמתנועע, בהתפרש עננת-הקרב על פני המישור הנרחב.

באותו שדה-קרב עמדו אנשים לפעול. אבל בטרם יוכלו לעשות כן עתיד היה לקרות דבר-מה מחריד. ארגזי תחמושת שבורים פזורים היו על פני השטח. אנשי פלוגה רובאית הנכונה לקרב התקינו סופית את מלאי-הכדורים ותגורות התחמושת האחר-רונים. בטחונם וכושרם של החיילים והקצינים בלטו בדרך בה עשו התקנות הרגע-האחרון. רעם הארטי-לריה שלהם עודדם והמריצם לקראת התפקיד שנועדו למלא. היעד נראה רק כהר של עשן גועש. את עיקר הלחימה צריך היה לבצע על פני מרחק בן כ-2.5 ק"מ בלבד, והפלוגה היתה רק אחת מני רבות. שעמדו ליטול חלק במאמץ-זה. בעורפם של גדודי-הרגלים רבץ שריון, והרחק מאחורי השריון היו חיילים אחרים נכנסים להליקופטרים. המשימה ה-מיידית עתה היתה להבקים אזור-הגנה ממוקש, כדי להטיל דרכו להתקפה את עוצבת-השריון. לאחר זאת צריכים היו כוחות הנעים-באוויר וכוחות הנעים-בשריון לדגל על פני מרחק — על-ימנת ללכוד יעד מרוחק-מאד. גליונות נייד הכילו את הפקודה; שורות כתובות-מכונה פרטו את התכנית; הצלחת המבצע היתה מותנית בשליטה; ושליטה — היתה ענין התלוי באדם.

מפקד מחלקה הסתכל בשעונו, ואחרי כן נשא עיניו לעבר העשן שעל היעד. רשפיה-להבה סינורו לפתע את עיניו. שפעת-האור המעורר עטתה עליו מאחור, וגלי-הדף בעצמת-איתנים הטיח אנשים ארצה. גל החום השאיר את החיילים ללא אוויר לנשימה. נפץ-רעם הדהים את הנותרים בחיים, ולהבות מת-לקחות בעשב היבש לחכו את המתים.

הדומיה רווית-האימה שבאה עתה, השפיעה על מוחותיהם של החיים. כל איש רצה לשמוע קול

נעימתם האישית, הוסיפו כוח לרבים. האימה פחתה. ככל שהוכיחה סקירת-המצב כי הנוק שנגרם באזור הזה לא היה רב.

חלפה חצי שעה של התעסקות ושל הקערכות אי-ודאות, והחל מתברר כי חסרה לאויב עצמת-תנופה מספקת כדי שיוכל לתקוף ולנצל את תוצאות הנפץ-האטומי שלו.

הפיקוד הכריע: לבצע את ההתקפה כמתוכנן, על אף האבדות שנגרמו ע"י המהלומה-האטומית של האויב. מרגע זה שאף כל מפקד-משנה להשיג ולקיים מידת שליטה הדוקה ככל האפשר.

הרגע בו חיונית השליטה

שעה שמוטלות יחידות לקרב — השליטה היא אותו גורם בין הגורמים קובעי-התוצאה אשר הפתרון לו קשה ביותר, אך עס-זאת הוא גם החשוב שבהם: להנחיות ולפקודות המוצאות במשך שלבי-הקרב לא יכולה להיות, בעוצבות וביחידות גדולות, אלא ה"שפעה מוגבלת בלבד. אולם בכחה, במחלקה ובפלוגה אף פעולת האויב משפיעה את השפעתה על מתן פקודות ואותות ולעתים קרובות מונעת היא בעדו או מגבילה אותן חמורות.

הזמן הקריטי ביותר הנו הרגע בו שרשרת הר"ר באים הקדמית ביותר מגיעה לידי התנגשות סופית באויב. זהו אותו פרק-זמן בהתמודדות בו תלויה ההצלחה בכל חייל וחייל המפעיל עד לקצה יכולתו את יוזמתו האישית. החששות ל"צורך — משמע אבדות ללא-תועלת. אנשים נעים קדימה להרוג או להיהרג; וזהו הרגע בקרב בו נושאות את שכרן תכניות שהובנו כהלכה ואימונו-האישי של הלוחם.

הצורך באימון לקרב

בעת האימון המכין לקראת קרב, הכרחי ללמד כל חייל מה יהא מוטל על הכיתה לעשות בכל אחד ממצבי-הקרב השונים. כדי להשיג זאת, צריך כל חייל ללמוד להעריך את מלוא העצמה והיכולת של כלי-הנשק של הכיתה, וכיצד ניתן לתפעלם תפעול מועיל ביותר. יתר על כן, יש ללמד כל חייל את ארגון הכיתה, כיצד החלקים המהויים כל מחלקה משתפים פעולה בקרב, וכיצד משפיעים פני הקרקע על התמרון. המטרה הסופית באימון-המכין של הכיתה צריכה להיות: לפתח את הידיעה, החושים וכושר-התאום של כל חייל עד לרמה המאפשרת ליחידה לבצע את שלב ההסתערות שבהתקפה ללא סיוע פקודות ואותות. מנקודת הראות של התחזוקה, הרי גפרסות הכיתות — לפי פקודות או אותות — אל

גזרות הפעולה של כל אחת מהן, ומכאן ואילך מונעת-קדימה כל כיתה בכוח יוזמת מפקדה, ובכוח חושיהם ותוקפנותם האישית של אנשיה.

לגבי אלה — אין הבדל רב בעזרת איזה אמצעים הגיע החייל עד אל עמדת-ההיערכות שלו להתקפה: — ברגל, במסיע-גייסות-משורין, במשאית, בהליקופטר או במטוס-קל.

יחידות, ולא יחידים, הן המגנחות בקרבות. גבורה מסייעת לנצחון, ועוזרות הכרחי הנו; אולם אין אלה אלא בחינת גידים ושרירים שיש לתתם על השלד של "עבודת-הצות", אי אפשר לזכות בקרבות ע"י אומץ-רוח ותו לא.

בספרות-האימונים מקובל להבליע עובדה זאת, וההדרכה בקשר לשלבים הסופיים של קרב-המגע, המצויה בספרות זו, מסתכמת לעתים קרובות מדי באמידות, "כלליות" סתמיות. העדרו של תאור ברור ובולט לכך, למה יש לצפות בשלב-לחימה זה; וכן העדר הסברה מפורטת בדבר שיטות-הדרכה מציאותיות יותר, נובעים בראש-ווראשונה מן הקושי למצוא מלים כדי לתאר בדיוק מה קורה בעת הפעולה באותה רצועה צרה של שטח-ההפקר.

מרבית האנשים שנתנסו בשלב זה של קרב היו טוראים, ומ"כים, רק מעטים מהם ניסו לתאר מה מתרחש, או להציע נוהלי-הדרכה משופרים. מרביתם קיבלו עליהם את השגרה-המקודשת הצבאית, לפיה חיילים חיילים להתנסות תחילה בקרב, בכדי שיוכלו לדעת כיצד לנהוג בו בתבונה. יש אמת במסקנות כאלה, אבל אין סיבה להאמין שלא נתן כלל ללמש ולשכלל את נוהלי-האמון והספרות-ההדרכתית עד למדרגה בה יהיו החיילים מוכנים הכנה טובה יותר לתאם אש-תנועה במשך אותם רגעי-הקרב הנסערים הקודמים להגיעם עד אל עמדת-האויב ממש — הכנה, שחגביר את יכולתם להשיג נצחון.

כל תלמיד בית-ספר ראה ציורים מהתקופה ה"קולוניאלית שבדבריימי ארה"ב, המתארים חיילים בריטיים מובסים ע"י גייסות צרפתיים ואינדיאנים, שניצלו את פני-הקרקע ועלות העצים כדי להעלים את תנועותיהם. והנה, הנצחון בשדה-הקרב האטומי גם הוא דורש שיהגו בו למעשה לפי אותם העקרונות עצמם.

האימון הנוכחי בקלעות ובטקטיקה אינו מציאותי-דיו, מרבית הקצינים והחיילים הצעירים שבחיל-הרגלים אשר הגיעו לידי השתתפות בקרבות לומדו לפני-יכן לירות יריה-מדויקת, במטח-רובים, ולפגוע

סוללת־דרך חשופה, קרוב ל־500 מ' אורכה, ביוניק אחד. אבל הריצה הממושכת מול־פני אש הנשק־הקל והמרגמות של האויב, נתגלתה כמאמץ קשה־מדי בשביל מרבית האנשים. רק קומץ מאנשי פלוגה זו, בהנהגת קפיטן ביהון סאולס, בצעו את היוניק הראשון, הגיעו לקצה המערבי של סוללת־הדרך והחלו מת־פרסים... אחדים מן האחרים, שהיססו בורכם, נפגעו על גבי סוללת־הדרך החשופה. האבדות הראשונות הגבירו את ההיסוסים, וסוללת־הדרך כוסתה יותר ויותר בהרוגים, פצועים ונעורר־רצון להתקדם*.)

כל עוד נמשכת התנועה קדימה — ותהא איטית כאשר תהיה — מובטח הנצחון. מהירות ההתקדמות של יחידה — תלויה במידת התנגדות האויב. בהתקפה מתואמת, ומתוכננת־בקפידה, שומה על חיל־הרגלים למצות עד־תום את יתרון החפוי שמעניקה לו אש הארטילריה והמרגמות. לנוע בצמידות אל אש־מחפה

ממרחק מאות מטרים, במטרות אשר גדלן הנו רק חלק־מה מגודל גופו של אדם. כמעט בעת־ובעונה אחת אומנו הם לקרב אל האויב ולהכנס עמו בקרב־במהודק — במצב־גוף זקוף, מבלי שיקבלו הסבר הולם כיצד יוכלו, בינתיים, למנוע את האויב מלהרגם. שמים דגש על האש המסייעת כעל אותו גורם אשר יאלץ את האויב להיכנס למחסה עד לכשישטף ע"י כחותינו המתקדמים; אבל בסתירה למגמה זו בה־דרכה, יש וממעיטים בערך אש־הרובים ואש הארטי־לריה האויבת.

מתוך התמונה־בכללותה של הדרכה ואימון מוד־קרי, בבהירות, הצורך בתיאום האש והתנועה, שני עקרונות חייבים הרגלים־הלוחמים לזכור בנועם, דרך אזורי אש נשק־קל עזה, לקראת קרב־במהודק עם האויב והם כי:

- א. צריך שרק מספר אנשים מינימלי יחשוף עצמו בעת ובעונה אחת;
- ב. עצמה מכסימלית של אש־מכוונת צריכה ל־חפות על רגלים מתקדמים.

יש לחזק את החיילים כפרם יכנסו לקרב לעתים קרובות תשמע מפי מגוסי־קרבות כי "הקרב — הוא סיכום־החשבונות", וכי "הגייסות צריך שיריחו תחילה ריח־דם". כוונתם האמיתית היא, שאנשים המוטלים לקרב, גזירה עליהם שילמדו בדרך התנסות־קשה ואבדות. כותב שורות אלה חולק על הנחות כגון אלו, אמת היא כי באמצעות אימונים אי־אפשר להכין הכנה שלמה את כל אורחם־השכלי של החיילים לעמידה בפני מחץ רשמי־הקרב; אולם ניתן ללמדם — באמצעות תרגולות חזרות־על־עצמן ונשנות — כיצד לתאם את מאמציהם, כך שכל חייל יוכל לנוע מתוך בטחון המבוסס על ידיעה מה עומדי־ם לעשות חבריו ליחידה, וכיצד מעשיו הוא משתלבים בתמונת הפעולה כולה.

"את הבטחון יש לחפש קדימה"

אסור להפריז בהדגשת הצורך במהירות־הקצב בעת ההתקרבות לאויב, אולם יש ויש לנטוע בנפשו של כל חייל את ההחלטה־הנחושה להתקדם בכל־מחיר. בהתקדמות צורך הוא כי תמיד ימצא משהו נע קדימה בין ווחל או בין רץ. אכן לא קל להגשים זאת בקרב — כפי שמעידה הדוגמה הבאה מן הלהימה בנורמנדיה ביוני 1944:

נאמר לחיילים כי יהיה עליהם לעבר על־פני

(*) מתוך: "מחוף יוטה לשרבורג" בהוצאת מחלקת ההיסטוריה של מיניסטריון־המלחמה בארצה־ב.

אבירות־חינם

וכה כתב המחבר מתחת לתמונה זו בספרו:

כמשך מלה־עיהשניה אבדו לחיל־הרגלים האמריקאי יותר מ־100,000 איש שנהרגו בקרב. רובם של אלה מסרו את חייהם באיזור המצומצם־בעצם שבו מתרחש הקרב־מקרוב שבקו־החזית הקדומניים ביותר; ומאלה הלכו אלפי־ם לעולמם מחמת־שלא לומדו אותה תורת־מעשה של פעולה־בצות־וב־משותף אשר ידיעתה — היא המקנה לאדם סיכוי לצאת חי מקרב כזה. מגמתו של הספר "תרגולת־קרב להסתערות" היא לסייע לכך כי בעתיד יפחת מספרן של אבירות־חינם אלו.